

WEG MET HET RECHT OP JEUGDZORG

Hoe ziet de jeugdzorg er over een paar jaar uit? Wethouder en VNG-adviseur Erik Dannenberg “draait aan de knoppen”. Doorverwijzen, het bestaan van jeugdzorgaanbieders, ‘het kind centraal’ – alles staat ter discussie.

DOOR MEREL VAN DORP

Een stelselherziening én bezuinigen: u lijkt er bijna vrolijk van te worden.

“Verlos mensen van de bureaucratie en bezuinigen is geen probleem. Het is lastig dat de herziening begint vanuit een verplichte bezuiniging, maar die 10 procent is zeker haalbaar als eindresultaat van de transitie. Als ik zaaltjes vol mensen zie praten over één gezin, denk ik: dat kan goedkoper. Als je in Nederland één probleem hebt, word je goed geholpen. Dat verandert als het ingewikkelder wordt. Heeft een echtpaar relatieproblemen, dan belanden ze bij de gemeentelijk gefinancierde zorg. Spelen er ook psychische problemen, dan komt het verzekerde deel van de zorg erbij. En natuurlijk ontstaan er ten gevolge van de situatie opvoedproblemen, en hé! daar komt jeugdzorg om de hoek kijken. Dit is onze kans om in dat verkokerde systeem eindelijk samenhang te brengen. Om veel meer te denken vanuit de klant, de cliënt, patiënt - hoe je ze noemen wilt.”

Bij veel organisaties staat ‘vraaggericht werken’ toch al hoog in het vaandel?

“Dat is niet genoeg. Hulpverleners zitten nu opgesloten in de financieringsfuik. Willen enthousiaste, net afgestudeerde hbo’ers problemen oplossen,

zegt hun baas: ‘Daar zijn wij niet van. Dat doet een andere organisatie.’ Enorm frustrerend.”

Jarenlang werkte u als maatschappelijk werker en in de dak- en thuislozenopvang. Had u ook die frustraties?

“Ik heb gemerkt hoe financieringsstromen de zorg kunnen traineren. Zwakbegaafde thuislozen met een drankprobleem krijg je nooit meer de opvang uit zonder dat ze weer op straat belanden. Ze lijken wel een kerstboom behangen met contra-indicaties. Van gehandicaptenzorg krijgen ze een contra-indicatie omdat ze verslaafd zijn; voor een afkicktraject komen ze niet in aanmerking omdat zij niet voldoen aan de eis van reflectievermogen. Een ramp. Daar heb ik vaak van gebaald. Daarom vind ik het nu de sport om al die organisaties voor

Erik Dannenberg (Zeist, 1964) is sinds 2005 voor het CDA wethouder in Zwolle en voorzitter van GGD IJsselland. Vorig jaar werd hij voorzitter van de subcommissie Decentralisatie Jeugdzorg van de VNG, waar hij ook voorzitter van de commissie Gezondheid en Welzijn is. Hij werkte eerder als directeur dak- en thuislozenopvang van het Leger des Heils te Zwolle. Dannenberg studeerde af als maatschappelijk werker (1987) en deed een post hbo bedrijfskunde (2000). Hij is getrouwd en heeft twee kinderen van begin 20.

deelprobleempjes samen te voegen tot één passend hulptraject. Er wordt veel over zorgvernieuwing gepraat, maar dikwijls in vergaderzaaltjes. En bemoeizorgteams die andere wegen zoeken, zijn eigenlijk een beetje ondeugend. Het is zonde dat een stelsel belemmert, niet faciliteert.”

Hoe ‘nieuw’ wordt het? Gemeenten zullen immers ook weer samenwerking zoeken met organisaties en elkaar.

“Hoe dan ook zul je de wereld moeten ordenen. Maar het gaat om meer dan nieuwe samenwerkingsvormen. De kijk op zorg moet veranderen. Lever hulp in cirkels: de binnenste cirkel is de eerstelijnszorg, daaromheen komt zo nodig een cirkel tweedelijnszorg en wordt het heel complex, dan komt er een derde cirkel omheen. Je verwijst niet meer door, je haalt er een specialist bij. In Zwolle heb ik de term ‘doorverwijzen’ verboden. Welke specialist ook betrokken wordt, er blijft altijd één vaste persoon, een generalist, betrokken bij het gezin.”

Ah! De casemanager. Die hadden we toch al?

“De huidige casemanager, bijvoorbeeld een gezinsvoogd, is driekwart van zijn tijd kwijt aan contact met instanties en

inter
view

Fotografie Rebke Klokke

besteedt maar een klein deel aan het gezin. We moeten toe naar een persoon die zich met het gezin zelf bezighoudt. Dat kan de jeugdverpleegkundige zijn, de schoolmaatschappelijk werker, wie ook maar het eerste aanspreekpunt was. Die houdt het doel veel beter in de gaten.”

Beschrijf eens hoe jeugdzorg er over vijf jaar idealiter uitziet?

“Dat moeten wij als gemeente helemaal niet gaan voorschrijven. Laatst zei ik nog tegen een directeur van een jeugdzorgorganisatie: ‘Ik weet niet of we in de toekomst nog wel jeugdzorgorganisaties willen.’ Misschien bestaan aanbieders zoals we die nu kennen niet eens meer. Doen we als gemeente een aanbesteding, waarin alleen de maatschappelijke uitkomst wordt beschreven. In Amsterdam bleek dat succesvol. Opeens kwamen er goede ideeën van ondernemers en de Rabobank om risicjongeren toch naar de arbeidsmarkt te leiden. Wat we zoeken, zijn hulpverleners die gezinnen kunnen ondersteunen. Jarenlang is gehamerd op ‘het kind centraal’. Als gemeente vinden we dat het *gezin* centraal moet staan. Hulpverleners en bestuurders moeten weer ruimte krijgen om contextueel te denken en werken.”

Indicatiestelling kunnen we beter afschaffen?

“Goede diagnostiek blijft nodig, maar indiceren is disfunctioneel. Indicaties zijn niet bedacht voor de cliënt, maar omdat de overheid te veel klanten zag komen. Ik pleit ervoor om het ‘recht op jeugdzorg’ uit de wet verwijderen – overigens met uitzondering van het kinderbeschermingsdeel, dat landelijk uniform moet blijven. Haal je ‘het recht op’ eruit, dan verander je de verhoudingen tussen overheid en burger en staan ze weer naast elkaar. Nu bepaalt de overheid of de burger iets krijgt, waardoor ze tegenover elkaar staan.”

Maar daarmee creëer je toch een ongelijkwaardiger en onrechtvaardiger situatie?

“Het recht op zorg heeft geleid tot een onbeheersbaar zorgstelsel. Problemen moeten eerst uitvergroot worden om een indicatie te krijgen, pas daarna kan hulp worden gegeven. De vraag moet worden ‘wat heeft u nodig?’ in plaats

van ‘waar heeft u recht op?’. In veel situaties kunnen dan eigen netwerken en (financiële) mogelijkheden worden aangesproken. Je voorziet alleen in dat deel dat mensen niet zelf kunnen. Dat vind ik veel rechtvaardiger. Verder moeten we af van het denken in doelgroepen. Ik heb gemerkt: bij de opvang spreekt men van ‘zwerfjongere’, de leerplichtambtenaar heeft het over een ‘vroegtijdig schoolverlater’ en bij justitie gaat het om een ‘delinquente jeugdige’. En allemaal hebben we het over precies dezelfde puber, die hulp aangereikt krijgt vanuit een bepaalde insteek, een speciaal product. Maar product-denken is bedacht vanuit organisatorisch perspectief, niet vanuit de behoefte van de cliënt.”

Jeugdzorg is een diverse tak van sport. Weten gemeenten wel wat ze op hun nek halen?

“Ja en nee. Men denkt dat wij die moeilijke gezinnen niet kennen. Dat is niet waar: we zien ze al heel lang, bijvoorbeeld via de jeugdgezondheidszorg en in wijken met multiprobleemgezinnen. Als het héél ingewikkeld wordt, komen die gezinnen als een boemerang bij de gemeente terug. Je vindt ze in de sociale kaartenbak, in wijken waar ze de hele buurt op stelten zetten, in vervuilde huurflats. Anderzijds is jeugdzorg inderdaad een grote wereld, die lang niet op onze looproute heeft gelegen. We hebben nog wel langer tijd nodig dan tot 2015 om die te leren kennen. Door mijn achtergrond in de maatschappelijke opvang heb ik een voorsprong. Andere wethouders zullen flink moeten bijleren.”

Een kleine gemeente kan toch geen faciliteiten in stand houden voor die ene potentiële gesloten jeugdzorgjongere?

“Ik moet de eerste gemeente nog tegenkomen die zegt dat ze het helemaal alleen gaan doen. Jeugdreclassering en

gezinsvoogdij bijvoorbeeld moet je in regio’s oppakken. Zo’n samenwerkingsverband vormt ook een soort verzekeringspolis voor gemeenten. Een kleine gemeente zou bij vijf gesloten-jeugdzorgplaatsingen al in de financiële problemen komen.”

Maar de gemeente die hard zijn best doet om jongeren uit de dure jeugdzorg te houden, zou zo voor niets meebetalen. Dat lijkt me geen stimulans om hard je best te doen.

“Inderdaad kan het zijn dat een gemeente fanatiek investeert in preventie, maar daar niet direct zelf profijt van heeft. Net als bij preventieve inzet op gezondheid van inwoners, wat in principe voor verzekeraars gunstig is. Maar gemeenten zijn gewend samen te werken; bijvoorbeeld met de GGD. Wel zijn vormen van jeugdzorg voorstelbaar die landelijk georganiseerd en betaald moeten worden, zoals specialistische klinische gezinstherapie. Zo iets is door het beperkte aantal cliënten niet haalbaar voor gemeenten, zelfs niet voor regio’s.”

Wat blijkt er in Zwolle van uw idealen?

“Vorig jaar hebben we een bijzonder project gestart in de sociaal zwakke wijk Holtendoorn. Alle zorg- en welzijnsorganisaties in Zwolle stellen hun beste hulpverleners beschikbaar voor een bijzonder team in de wijk, om moeilijkheden samenhangend aan te pakken, met meer beleidsvrijheid. Voor resultaten is het nog te vroeg, maar hulpverleners zeggen opgelucht: ‘Eindelijk krijgen we genoeg handelingsruimte.’”

Welk voordeel heeft u als beleidsmaker van uw praktijkkennis uit het veld?

“Het voordeel is dat ik met vrijwel alle hulpverleningssectoren heb samengewerkt en ze goed ken. Ik moet wel zorgen dat ik in de juiste bestuurlijke rol blijf, want ik voel me emotioneel erg betrokken.”

U sluit niet uit dat u ooit weer terugkeert.

“Nee. Mijn handen jeuken wel eens: het zou ontzettend leuk zijn om een innovatieve organisatie op te zetten in deze stelselherziening. Maar nu heb ik de kans om aan de knoppen te draaien. En dat doe ik graag.” ●